

5. Про реалізацію експериментального проекту із запровадження комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості: Постанова Каб. Міністрів України від 03.10.2023 р. № 1049. URL: <https://surl.li/tolwxi> (дата звернення: 21.03.2025)

6. Психічне здоров'я та ставлення українців до психологічної допомоги. *Gradus Research Plus*. URL: <https://surl.li/souxsv> (дата звернення: 21.03.2025)

7. Формування життєстійкості. *Міністерство соціальної політики України*. URL: <https://surl.li/yiuvyz> (дата звернення: 23.03.2025)

Наталія Олексюк

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
м.Тернопіль*

ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ ЯК ТРЕТЯ МІСІЯ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито зміст понять «третья місія закладу вищої освіти» та «професійна адаптація ветерана». Проаналізовано можливості громадського служіння закладів вищої освіти в умовах російсько-української війни. Особливу увагу приділено діяльності Центрів ветеранського розвитку закладів вищої освіти, спрямовану на соціальне відновлення та професійну адаптацію ветеранів війни і членів їх сімей. Схарактеризовано основні напрями роботи закладів вищої освіти в реалізації третьої місії – роботу з ветеранами, а також з фахівцями із супроводу ветеранів та демобілізованих осіб. Окреслено перспективи використання досвіду українських закладів вищої освіти у реалізації громадського служіння закордоном.

Ключові слова: *російська агресія; заклади вищої освіти; громади; місія; громадське служіння; ветерани війни; соціальне відновлення; професійна адаптація.*

Російська агресія в Україні внесла суттєві корективи в усі сфери життя населення, у тому числі – сферу освіти. З початком воєнних дій та окупації урізноманітнилися напрями діяльності всіх закладів освіти і закладів вищої

освіти (далі – ЗВО) зокрема. Серед цього розмаїття чи не найголовнішим видається посилення участі ЗВО у життєдіяльності громад, що є закономірним – адже виші функціонують у громадах і є їх частиною. Таким чином, окрім освітньої та дослідницької діяльності, в умовах воєнного стану все більше ЗВО відіграють третю місію – так званого громадського служіння. Формати співпраці ЗВО з громадами можуть бути найрізноманітнішими: від створення й реалізації спільних соціальних, економічних, культурних проєктів до безпосередньої волонтерської діяльності, підтримки вимушено переміщених осіб, осіб з інвалідністю, інших вразливих верств населення, реабілітації військовослужбовців у медичних закладах, допомоги територіальній обороні та Збройним Силам України тощо [3, с. 87; 4].

Особливої уваги сьогодні заслуговує підтримка ЗВО ветеранів російсько-української війни та їх родин. Ветерани війни, які намагаються повернутися в соціум, потребують допомоги та особливої уваги з боку суспільства, яке вони захищали, а також розширення можливостей для соціального відновлення й подальшого працевлаштування [1]. Вважаємо, що саме робота з ветеранами і є новою (третьою) місією сучасних університетів України. Адже якщо раніше для ЗВО пріоритетними завданнями були освіта та наукові дослідження, то тепер до них додається й третє завдання – робота з тими, хто намагається переосмислити власний трудовий досвід, набутти нового, а також з їх потенційними роботодавцями. Особливо це важливо й з огляду на зменшення чисельності абітурієнтів з числа випускників закладів загальної середньої освіти.

З метою надання ветеранам війни, їх сім'ям інформаційних, посередницьких, консультативних, психологічних, юридичних і освітніх послуг в ЗВО створюються Центри ветеранського розвитку (далі – ЦВР). Вони є важливою складовою формування та реалізації державної політики у сфері професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України [2].

На основі аналізу нормативно-правових документів й наукових досліджень приходимо до висновку, що професійна адаптація – це заходи, спрямовані на здобуття, відновлення й удосконалення професійних знань, умінь і навичок, що здійснюються шляхом: підготовки, перепідготовки та

підвищення кваліфікації за робітничою професією, у тому числі – підвищення кваліфікації за освітніми програмами; отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше ступеня (рівня) освіти, підвищення кваліфікації, проходження спеціалізації, у тому числі – за скороченим терміном навчання; отримання другого (магістерського) рівня вищої освіти на основі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [2; 4; 5, с. 48].

Діяльність ЦВР ЗВО щодо професійної адаптації ветеранів війни спрямовується на сприяння у відновленні їх професійних умінь і навичок, підвищення кваліфікації, а також на здійснення професійної перепідготовки з цивільних професій і спеціальностей за відповідними освітніми рівнями й програмами неформальної освіти [1]. З цією метою ЦВР організовують розробку та реалізацію короткотермінових сертифікатних освітніх програм підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби. Так, ЦВР Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка пропонує ветеранам війни понад тридцять освітніх програм найрізноманітніших освітніх галузей та спеціальностей, наприклад: Встановлення, налагодження та обслуговування системного програмного забезпечення; Захист інформації в комп'ютерних системах і мережах; Експлуатація апаратів коптерного типу; Сучасні системи утеплення будівельних конструкцій; Внутрішнє декоративне оздоблення інтер'єрів; Основи електродугового та напіваавтоматичного зварювання; Енергоефективні технології; Виготовлення виробів з текстильних матеріалів; Перша психологічна допомога; Соціальне відновлення; Робота з постраждалими від насильства; Тайм-менеджмент в умовах невизначеності; Масаж і реабілітація; Документобіг; Іноземна мова (англійська) початковий рівень; Іноземна мова для повсякденного спілкування (англійська /німецька); Іноземна мова для ділового спілкування (англійська /німецька); Асистент вчителя (інклюзія); Квітникарство; Садівництво; Підготовка тьюторів до індивідуального навчання математики; Лідерство та командна робота та ін.

Окрім отримання освітніх послуг, особи, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України мають можливість отримати: психологічні консультації; правничу допомогу; сприяння розвитку підприємницьких ініціатив;

допомогу в організації та проведенні конференцій, семінарів, круглих столів, тренінгів, воркшопів, вебінарів та інших комунікаційних заходів, що є важливою передумовою їх ефективної адаптації до цивільного життя та реінтеграції у громаду [1; 5, с. 49].

Окремим напрямом діяльності ЦВР ЗВО в рамках виконання третьої місії – громадського служіння, є організація і здійснення підвищення кваліфікації фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб. Ця професія, нова для України й суспільства, спрямована на підтримку звільненої з військової служби особи, членів її сім'ї у переході до цивільного життя. Тому фахівці із супроводу мають володіти компетентностями, що забезпечать ефективність цього переходу та допоможуть ветерану, його сім'ї, громаді налагодити позитивно спрямовану життєдіяльність та соціальну взаємодію [2].

Таким чином, третьою місією ЗВО як освітніх інституцій є громадське служіння – їх дієва взаємодія з громадами, органами влади, бізнесом, громадськими організаціями – поза навчальною та науковою роботою. Особливо важливого значення третя місія університетів набуває в кризові періоди, коли консолідація і співпраця стають визначальними для подолання гострих викликів. Досвід українських ЗВО з розвитку суспільно орієнтованого підходу в умовах війни та відбудови у перспективі може бути використаним й іншими країнами. Перспективною, на наш погляд, є розробка національної політики з підтримки третьої місії університетів задля забезпечення адаптивності, стійкості, згуртованості та процвітання в Україні.

Список використаних джерел

1. Адаптація ветеранів війни до мирного життя: помічник ветерана. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/adaptatsiyaveteraniv-viyny-do-myrnoho-zhyttya-pomichnyk-veterana>

2. Деякі питання забезпечення професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України / *Постанова Кабінету Міністрів України №126 від 7 лютого 2025р.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/126-2025-п#Text>

3. Ординович В., Слозанська Г. Професійна адаптація ветеранів війни при переході від військового до цивільного життя як важлива соціальна проблема / *Стратегії наукового пошуку в соціальній роботі, соціальній педагогіці та соціальній освіті: поліфункціональність ідей* [Електронне видання] : Збірник тез. доповідей II Всеукраїнської наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти та молодих учених (Тернопіль, 22-23 листопада 2024 р.) / за заг. ред. Л. Й. Петришин, Н.С. Олексюк, Г.М. Олійник. Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2024. С. 86–90.

4. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. №3551-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1993. №45. Ст. 425. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>

5. Слозанська Г., Горішна Н., Бирик Д., Криницька І. Соціальна підтримка ветеранів/ветераном російсько-української війни та членів їхніх сімей у воєнний та повоєнний час // *Social Work and Education*. Vol. 10. No. 1. Р. 47-62. DOI : 10.25128/2520-6230.23.1.5

Галина Олійник

*доцент кафедри соціальної роботи
та менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль*

Гурей Олександр,

*бакалавр освітньої програми «Соціальна робота»
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль*

СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ НЕГАТИВНИХ ПРОЯВІВ У ПОВЕДІНЦІ ОДИНОКИХ МАТЕРІВ

У статті розкрито соціальну профілактику як засіб запобігання негативних проявів у поведінці одиноких матерів. Визначено, що основними суб'єктами профілактики девіантної материнської поведінки є державні та громадські організації, напрями, різноманітні форми та методи діяльності, що мають спрямованість на попередження і подолання негативного прояву материнської поведінки. Зокрема виділено три види профілактичної діяльності: первинна, вторинна, третинна. Досліджено,